

Examen VWO

2022

tijdvak 2
tijdsduur: 3 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 40 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 66 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de vragen in correct Nederlands.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Hier word je het gelukkigst

In alinea 3 is sprake van de Easterlin-paradox.

- 1p 1 Welke uitspraak is juist volgens de Easterlin-paradox?
- A Rijke mensen in een arm land zijn minder gelukkig dan arme mensen in een rijk land.
 - B Rijke mensen in een arm land zijn vaak gelukkiger dan arme mensen in een rijk land.
 - C Rijke mensen in een rijk land zijn doorgaans gelukkiger dan rijke mensen in een arm land.
 - D Rijke mensen in een rijk land zijn ongeveer even gelukkig als rijke mensen in een arm land.

Het tekstgedeelte dat bestaat uit alinea 3 tot en met 6 beschrijft de Easterlin-paradox en mogelijke verklaringen voor die paradox. Hieronder staan zes uitspraken die *wel* of *niet* in overeenstemming zijn met de inhoud van dit tekstgedeelte.

- 3p 2 Zijn de uitspraken wel of niet in overeenstemming met bovengenoemd tekstgedeelte? Neem de nummers van de uitspraken over op je antwoordblad en zet achter elk nummer *wel* of *niet*.
- 1 Geluksgevoel is gerelateerd aan verwachtingen en sociale status.
 - 2 Mensen hebben de neiging altijd maar gelukkiger te willen worden.
 - 3 Het ongeluk van de een maakt de ander veel gelukkiger.
 - 4 Over het algemeen waren mensen vroeger minder gelukkig dan nu.
 - 5 Economische vooruitgang is een illusie.

“Aan Easterlins studie mankeerde nogal wat. Niet alleen waren zijn data beperkt tot Japan en de VS, maar de vraag die hij aan mensen voorlegde, was niet altijd dezelfde, waardoor hij appelen met peren vergeleek.”
(regels 79-85)

- 2p 3 Bovenstaand citaat bevat een argumentatie. Analyseer deze argumentatie door onderstaande tabel over te nemen op je antwoordblad en die in te vullen.

Standpunt:	
Argument 1:	
Argument 2:	
Subargument 2.1:	

“De hedonistische tredmolen bestaat, zeker als het om materiële weelde gaat, maar hij doet slechts een deel van de vooruitgang teniet.”
(regels 118-122)

- 1p **4** Leg uit waarom de hedonistische tredmolen uit het bovenstaande citaat slechts een deel van de vooruitgang tenietdoet.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In alinea 9 tot en met 11 van tekst 1 wordt kritiek geuit op de relativiteitstheorie van geluk.

- 2p **5** Noem twee redenen waarom volgens alinea 9 tot en met 11 de relativiteitstheorie van geluk niet altijd opgaat.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Dat maakt wel een wereld van verschil.” (regels 230-231)

- 3p **6** Leg uit wat die wereld van verschil inhoudt, door in de tekst hieronder de lege plekken in te vullen zodat er een volledige zin ontstaat.
Neem de nummers voor de lege plekken over op je antwoordblad en schrijf achter elk nummer wat er op die lege plek hoort te staan.

Volgens cultuurpessimisten maakt het verhaal van de Rode Koningin duidelijk dat 1) , maar volgens alinea 16 geeft het einde van de preek van de Rode Koningin aan dat 2) , mits 3)

In alinea 17 wordt onderscheid gemaakt tussen relatieve en absolute gelukmakers. Hieronder staat een lijstje met zes gelukmakers die in tekst 1 besproken worden.

- 2p **7** Welke drie hiervan kun je in termen van alinea 17 als absoluut beschouwen?

Noteer de cijfers van de absolute gelukmakers op je antwoordblad.

- 1 geld (alinea 8)
- 2 economische groei (alinea 8)
- 3 bevrediging van lichamelijke behoeften (alinea 9)
- 4 geen pijn lijden (alinea 11)
- 5 leven in een democratie (alinea 13)
- 6 moderne luxe (alinea 17)

- 1p **8** Welke zin uit alinea 17 bevat het standpunt van deze alinea?

- A Zo vergaat (...) menselijke vooruitgang. (regels 232-233)
- B Inderdaad, een (...) te vergelijken. (regels 233-239)
- C Toch mag (...) grof huisvuil. (regels 239-241)
- D De belangrijkste (...) (natuurlijk) gezondheid. (regels 241-246)

De tekst ‘Hier word je het gelukkigst’ kan door middel van onderstaande kopjes in vier delen worden onderverdeeld:

deel 1: Inleiding

deel 2: Introductie opinie tegenstanders

deel 3: Ontkrachting opinie tegenstanders

deel 4: Slot

Iemand zou kunnen stellen dat deel 4 van de tekst, ‘Slot’, begint bij alinea 16.

- 1p **9** Leg dat uit met gebruikmaking van de inhoud van de tekst.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Iemand anders zou kunnen stellen dat deel 4 van de tekst, ‘Slot’, bij een andere alinea begint, namelijk bij alinea 18.

- 1p **10** Leg dat uit met gebruikmaking van de inhoud van de tekst.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

“Dat is nogal een traag land!”, zei de Koningin. ‘Want hier moet je zo hard lopen als je kunt, gewoon om op dezelfde plaats te blijven.’”

(regels 14-18)

- 2p **11** Welke drie van de negen onderstaande woordgroepen uit alinea 2 tot en met 6 passen inhoudelijk het best bij bovenstaand citaat? Noteer de nummers van de drie woordgroepen op je antwoordblad.

- 1 een enorme vooruitgangsspurt (regels 20-21)
- 2 de kniesoren (regel 31)
- 3 dat verband tussen welvaart en geluk (regels 40-41)
- 4 de Easterlin-paradox (regels 42-43)
- 5 de cultuurpessimisten (regel 44)
- 6 de relativiteitstheorie van geluk (regel 46)
- 7 de ‘hedonistische tredmolen’ (regel 53)
- 8 je status binnen je groep (regel 61)
- 9 een nulsomspel (regel 75)

- 1p **12** Hoe is de toonzetting van tekst 1 het best te karakteriseren?

- A als activerend en soms polemisch
- B als amuserend en voortdurend optimistisch
- C als beschouwend en licht moralistisch
- D als betweterig en hier en daar instructief

1p 13 Welke bewering is juist?

Tekst 1 is als een betoog te kenschetsen, omdat in deze tekst

- A een aanpak wordt voorgesteld waarmee onze samenleving gelukkiger zou kunnen worden.
- B een voorkeur wordt uitgesproken voor een andere kijk op wat ons gelukkig maakt.
- C wordt beredeneerd waarom we positiever naar onze samenlevingsvorm moeten kijken.
- D zowel argumenten voor als argumenten tegen de theorie van Easterlin worden gegeven.

Hieronder staan vier uitspraken over tekst 1.

3p 14 Zijn de uitspraken wel of niet in overeenstemming met de strekking van tekst 1? Neem de nummers van de uitspraken over op je antwoordblad en zet achter elk nummer *wel* of *niet*.

- 1 Een inwoner van Finland is per definitie gelukkiger dan een inwoner van Tanzania.
- 2 Geluksgevoel wordt uitsluitend bepaald door verwachtingen en sociale vergelijkingen.
- 3 Miljonairs zoals Elon Musk hebben niet nog meer geld nodig om gelukkig te blijven.
- 4 Zonder materiële welvaart is het lastig om een bevredigend gelukspeil te bereiken.

2p 15 Welke zin geeft het best de hoofdgedachte van tekst 1 weer?

- A De relativiteitstheorie van geluk klopt voor verwachtingen en sociale vergelijkingen.
- B Easterlins kijk op de samenleving is verkeerd: geld maakt wel degelijk gelukkig.
- C Geluk is altijd relatief, maar is wel degelijk gekoppeld aan materiële welvaart.
- D Geluk is het verschil tussen je verwachtingen en je werkelijke toestand.
- E In onze maatschappij zijn mensen gelukkiger dan in veel andere maatschappijen.

In tekst 1 wordt enkele keren gesteld dat geld gelukkig maakt (zie regels 127-128 en regel 175).

1p 16 Citeer uit alinea 8 tot en met 11 een tekstfragment van maximaal twee zinnen dat bewijst dat deze stelling juist is.

1p 17 Leg uit in welk opzicht de stelling dat geld gelukkig maakt, **niet** overeenkomt met de strekking van tekst 1.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

tekstfragment 1

In de World Database of Happiness is onder andere te lezen wat er volgens wetenschappelijk onderzoek correleert (tegelijk voorkomt) met ervaring van geluk. Lees hieronder een korte samenvatting van de bevindingen.

Uit 2.000 studies zijn in totaal 18.563 correlerende factoren te herleiden, te verdelen in 150 hoofdonderwerpen. Deze 150 onderwerpen zijn te plaatsen in de volgende zes categorieën:

- 1 Hoe iemand leeft (bijv. welke activiteiten iemand onderneemt)
- 2 Hoe goed iemand het heeft (rijkdom, gezondheid, etc.)
- 3 Iemands achtergrond (familiegeschiedenis, sociale status, etc.)
- 4 Iemands persoonlijkheid
- 5 Waar iemand leeft
- 6 Met wie iemand omgaat

naar: World Database of Happiness

“Wij mogen ons wel degelijk gelukkig prijzen dat we nu en hier leven.”
(regels 276-278)

- 1p 18 Maak duidelijk dat tekstfragment 1 kan worden gebruikt als ondersteuning van bovenstaand citaat.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In alinea 13 en 14 van tekst 1 worden verschillende factoren besproken die mensen gelukkig kunnen maken.

- 1p 19 Eén categorie van factoren uit tekstfragment 1 wordt **niet** besproken in alinea 13 en 14 van tekst 1. Noteer het nummer van die categorie.

Tekst 2 Geld maakt gelukkig

In alinea 2 wordt de vraag gesteld: “Waarom is dat zo'n taboe?” (regel 8)

- 1p 20 Waar in tekst 2 wordt een antwoord op deze vraag gegeven?
A in alinea 2
B in alinea 3
C in alinea 4
D in alinea 5

"Zeker is in elk geval dat noch de rijken, noch de armen graag toegeven dat geld gelukkig maakt." (regels 23-25).

Alinea 3 beschrijft een reden die zowel armen als rijken hiervoor hebben.

- 1p **21** Met welk woord is die reden het best te typeren?

- A hoogmoed
- B onverschilligheid
- C schaamte
- D wanhoop

"Want zo'n hartenkreet heeft iets vernederends" (regels 39-40)

- 2p **22** Noem twee redenen waarom de hartenkreet in bovenstaand citaat als vernederend wordt beschouwd volgens tekst 2.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Behalve het hebben van geld worden er in alinea 5 van tekst 2 nog andere factoren genoemd die leiden tot geluk.

- 1p **23** Noem drie andere factoren die volgens alinea 5 leiden tot geluk.

Tekst 2 sluit af met "Vreemd hoor." (regels 88-89)

- 1p **24** Welk effect bij de lezers wordt vermoedelijk hiermee beoogd?
Het vermoedelijk beoogde effect is dat
 - A er twijfel wordt gezaaid over het ingenomen standpunt.
 - B het eerder ingenomen standpunt wordt gerelativeerd.
 - C het standpunt met meer klem naar voren wordt gebracht.
 - D het standpunt wordt versterkt met een argument.

- 2p **25** Welke uitspraak geeft de hoofgedachte van tekst 2 het best weer?

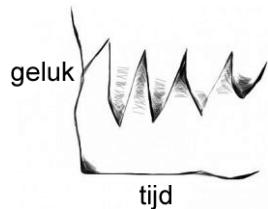
Het hebben van geld

- A heeft een verslavende werking en maakt dus niet altijd gelukkig.
- B is omgeven door taboes en dat is behoorlijk lastig te verklaren.
- C kan mensen gelukkig maken en is juist in tijden van crisis belangrijk.
- D vergroot de verschillen tussen arm en rijk en werkt dus vernederend.

tekstfragment 2

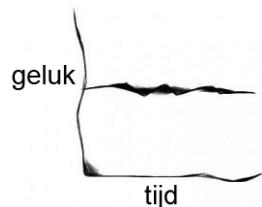
In de blog de man zonder jas staan twee typen mensen beschreven, die elk een ander beeld hebben van wat een gelukkig leven is.

Geluksgrafiek 1: ‘Achtbaan’

Voor de eerste groep mensen betekent een gelukkig leven een leven met veel afwisseling. Een leven met weinig ‘saaie’ momenten. Een leven met pieken en dalen. Een achtbaan van geluk.

Geluksgrafiek 2: ‘Vogel’

Voor deze groep mensen staat een gelukkig leven in relatie tot balans. Een gematigd leven met weinig behoefte aan emotie-erupties, verrassingen en afwisseling. Zoals een vogel in de lucht.

naar: Daan Weustenraad
uit: demanzonderjas.nl

- 2p 26 Beargumenteer dat de visie van de tweede groep mensen uit tekstfragment 2 overeenkomt met de strekking van alinea 5 van tekst 2.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 50 woorden.

Overkoepelende vragen bij tekst 1 en tekst 2

tekstfragment 3

Waarom geld niet gelukkig maakt

(1) Uit een beroemd onderzoek uit 1978 naar loterijwinnaars blijkt dat winnaars net zo gelukkig zijn als niet-winnaars. Dat komt doordat we veel sneller aan nieuwe situaties wennen dan we zelf denken. Dus ook aan een nieuwe levensstandaard.

(2) Voor je het weet, is een luxe jacht ineens de normaalste zaak van de wereld. En probeer dan nog maar eens te genieten op de camping! Al blijft dromen wel zo leuk natuurlijk... Wat zou jij doen met de jackpot van een paar miljoen?

naar: *Marten van Garderen*

uit: www.ing.nl

- 2p 27 Geef drie benamingen uit tekst 1 voor het fenomeen dat in tekstfragment 3 wordt beschreven.

In tekstfragment 3 is een visie te vinden op het hebben van veel geld.

- 1p 28 In tekst 1 staat een citaat dat aansluit bij de visie op het hebben van veel geld uit tekstfragment 3. Citeer bedoeld citaat.
1p 29 Citeer een uitspraak uit tekst 2 die aansluit bij de visie op het hebben van veel geld uit tekstfragment 3.

Hieronder staan vier onderwerpen uit tekst 2.

- 2p 30 Komen deze onderwerpen wel of niet aan de orde in alinea 10 tot en met 15 van tekst 1? Neem de nummers van de onderwerpen over op je antwoordblad en zet achter elk nummer *wel* of *niet*.
1 de invloed van rijkdom op geluksbeleving
2 de negatieve sfeer die een gebrek aan geld oproept
3 de schaamte die het hebben van geld oproept
4 de verslavende werking van geld

In tekst 1 en 2 komt de invloed van geld op geluksbeleving aan de orde.

- 3p 31 Vat voor het tekstgedeelte dat bestaat uit alinea 13 tot en met 19 van tekst 1 samen wat de invloed van geld is op geluksbeleving en vat dit voor tekst 2 in zijn geheel samen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je totale antwoord niet meer dan 60 woorden.

- In alinea 10 van tekst 1 is sprake van “de wet van de dalende meeropbrengst”.
- 2p **32** Beargumenteer of je alinea 1 van tekst 2 wel of niet als een illustratie van die wet van de dalende meeropbrengst kunt zien.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Tekst 3 Niet waar de robots bij zijn

- “Het is overigens wel grappig”, zei deze expert, ‘te zien hoe kwaadaardig die kunstmatig intelligente systemen worden als ze hun gedrag afkijken van mensen.” (regels 22-26)
- 1p **33** Welk commentaar kan een kritisch lezer hebben op het gebruik van het woord ‘grappig’ door deze expert en waarom?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.
- In alinea 2 tot en met 5 van tekst 3 komt het leerproces van robots en van kinderen aan de orde.
- 1p **34** Wat is de belangrijkste overeenkomst tussen het leerproces van een robot en dat van een kind?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.
- In alinea 3 van tekst 3 wordt een voorbeeld gegeven van een onwenselijk resultaat van de opvoeding van een robot.
- 1p **35** Citeer uit alinea 6 tot en met 9 van tekst 3 de zin waaruit het duidelijkst blijkt waar de opvoeding van robots wél toe moet leiden.
- “Een hele geruststelling, dat zeker, maar toch blijven er een paar zorgen hangen.” (regels 53-55)
- 3p **36** Noem drie van de zorgen waarop hier wordt gedoeld.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.
- Alinea 6 van tekst 3 is te lezen als een zelfstandige redenering.
- 2p **37** Wat zijn binnen deze redenering de conclusie en het belangrijkste argument?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.
- In alinea 7 en 8 van tekst 3 komt een verschil in taakopvatting tussen de NVWA en Microsoft naar voren.
- 2p **38** Vat dit verschil in taakopvatting samen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

- Hieronder staan zeven citaten uit alinea 6 tot en met 9 van tekst 3.
- 3p **39** Zijn dit feitelijke of waarderende uitspraken? Neem de nummers van de citaten over op je antwoordblad en zet achter elk nummer *feitelijk* of *waarderend*.
- 1 (...) de omgeving wordt bevolkt en binnenkort ook bestuurd door kunstmatig intelligente systemen. (regels 95-97)
 - 2 Onze wereldvisie en ons landsbestuur zijn bepalend voor de marsrichting van de kunstmatige intelligentie. (regels 103-106)
 - 3 Die richten zich allang niet meer inhoudelijk op zorg, onderwijs, veiligheid en welzijn, maar puur op de handhaving van regels. (regels 113-116)
 - 4 Dit regelfetisjisme – waarbij je niet kijkt naar het gevoel van de geit die wordt geslacht met een bot mes, maar naar het protocol daaromtrent – wil je nu juist niet meegeven aan kunstmatige intelligente systemen. (regels 117-122)
 - 5 Je wilt dat ze straks, als ze eenmaal autonoom denken, zich met sympathie en inlevingsvermogen over de wereld buigen. (regels 129-132)
 - 6 Het is jammer (...) (regel 133)
 - 7 (...) maar er zit niets anders op. (regels 133-134)

tekstfragment 4

(1) Eric Horvitz van Microsoft heeft ook oog voor de kwalijke kanten van AI, oftewel artificial intelligence. Hoe eerlijk is onze democratie nog als we op basis van Facebookberichten precies weten hoe iemand zich voelt en hoe je hem moet bespelen om niet (of wel) te gaan stemmen? Of: welke vooroordelen ten opzichte van bijvoorbeeld witte of zwarte criminelen bevat een computersysteem dat rechters moet assisteren bij het besluit om een gevangene vervroegd vrij te laten?

(2) Horvitz pleit daarom dat de gebruikte data, gehanteerde modellen en het onderzoek te allen tijde beschikbaar zijn voor wetenschappelijk onderzoek en controle van buitenaf.

naar: Jan Benjamin
uit: NRC Handelsblad, 13 maart 2017

- In tekst 3 en in tekstfragment 4 wordt er een relatie tussen AI en de mens geschetst. Beide teksten geven verschillende typeringen van die relatie.
- 2p **40** Geef aan in welk opzicht die relatie voor tekst 3 en voor tekstfragment 4 anders is.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.